

УДК 94 : 327] (477+729.1) «1991/2021»

DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2025.3.362>

Богдан Яремчук*

УКРАЇНСЬКО-КУБІНСЬКІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ (1991-2021 РР.)

Анотація: *Стаття присвячена комплексному аналізу зовнішньоекономічних відносин між Україною та Республікою Куба у 1991-2021 рр. У центрі дослідження – трансформація двостороннього економічного співробітництва в умовах геополітичних змін, економічної турбулентності та стратегічного переосмислення партнерств.*

Автор окреслює договірну базу відносин між державами, серед ключових документів якої підписання міжурядових угод: про торгівлю (1991, 1998), взаємний захист інвестицій (1995), створення міжурядової комісії (1994), що стали підґрунтям співпраці у сферах економіки, науки, культури, транспорту й освіти. Попри це, торгівля між державами у 1990-х роках залишалася нерегулярною й обмеженою, що пояснюється кризовим станом обох економік.

Починаючи з 2000-х років, Україна й Куба робили спроби активізувати економічні зв'язки: створення спільних підприємств, постачання авіаційної техніки (літаки АН), автомобілів (КрАЗ), участь у модернізації енергетичних об'єктів Куби. Незважаючи на перспективність співпраці, реалізація багатьох проєктів стикалася з труднощами: географічна віддаленість, брак фінансування, політичні бар'єри й обмеженість ринку.

Автор прослідкував динаміку економічних відносин у сфері торгівлі товарами та послугами. Задіяний статистичний матеріал показав, що даний вектор відносин й у 21 ст. продовжував залишатися нестійким і в рекордні роки товарообіг сягав усього 50 млн. дол. У 2021 р. цей показник становив лише 5 млн. дол. Основу українського експорту складали чорні метали й олії, імпорту – ром і тютюнові вироби. У сфері послуг обсяги були стабільно низькими.

Підсумовуючи, автор підкреслює, що попри невисокі економічні показники, українсько-кубінські відносини мають важливе гуманітарне та стратегічне значення. Їхній розвиток можливий за умови реалізації спільних інфраструктурних, авіаційних і фармацевтичних проєктів, а також активного залучення приватного бізнесу та нових дипломатичних ініціатив.

Ключові слова: *Україна, Куба, зовнішньоекономічні відносини, двостороння торгівля, гуманітарна співпраця, дипломатія, міжнародне партнерство, інвестиції, міжурядові угоди*

Вступ. У сучасних умовах глобальної нестабільності, війни в Україні та боротьби за міжнародну підтримку, значення відносин із Кубою набуває нових форм. Вони можуть стати платформою для розвитку взаємовигідних ініціатив у медичній, освітній, науковій, культурній та економічній сферах. Крім того, Україна може розглядати Кубу як точку доступу до ширшого регіону Латинської Америки, де вона прагне розширити свою дипломатичну і торговельну присутність.

Також важливо пам'ятати, що у світі, де великі геополітичні гравці постійно

* Яремчук Богдан Олександрович – викладач кафедри англійської філології та перекладу Чорноморського національного університету імені Петра Могили (Миколаїв, Україна).

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3451-3072>; e-mail: riven234@gmail.com

змінюють свої впливи, Україна потребує партнерів у всіх частинах світу – і саме Куба, з її історією незалежної зовнішньої політики, може стати одним із регіональних союзників у просуванні принципів суверенітету, миру та міжнародної законності. Поглиблення українсько-кубинських зв'язків – це не лише вияв вдячності за підтримку в минулому (наприклад, гуманітарна допомога дітям, що постраждали унаслідок Чорнобильської катастрофи), а й стратегічний крок до багатовекторної дипломатії, побудови партнерств на основі взаємної поваги та пошуку нових можливостей для розвитку.

Саме це і спонукало автора звернути увагу на вказану проблематику, з чого *метою статті* є визначення результатів взаємовідносин двох держав в економічній сфері у кінці 20 – на початку 21 ст., з'ясування їх слабких і сильних сторінок, урахування помилок у побудові взаємовигідного економічного партнерства.

Огляд літератури. Не дивлячись на те, що ставлення Куби до України завжди мало позитивне забарвлення (не дивлячись на українські повороти стосовно Острова Свободи у фарватері зовнішньополітичного курсу США), в українській історичній і політологічній науці розвиток українсько-кубинських відносин практично не знайшов свого висвітлення за винятком декількох оглядових праць загального характеру. Чи не вперше до становлення українсько-кубинських відносин звернувся у своєму дисертаційному дослідженні Віктор Воронін¹, опублікувавши тезисно даний матеріал і в окремій статті².

Надалі тривалий час означеній проблемі практично не приділялося серйозної уваги. Лише на початку другого десятиліття 21 ст. з'являється низка праць, що висвітлюють ті чи інші питання відносин України та Куби. Так, чи не вперше, узагальнити двадцятиліття стосунків спробувала Тетяна Жолонко³. Спираючись на матеріали МЗС двох країн та офіційну українську статистику вона коротко подала стан і перспективи вказаних відносин, звернувши увагу і на їх економічну складову. Договірні-правову базу між двома країнами, що сформувалася протягом 1991-2012 рр., проаналізувала юристка К. Ланцева⁴. Короткі історичні обриси двосторонніх відносин намалювали Аліна Білега⁵ та досвідчена дослідниця Ніна Гаврилова⁶. У той же час жодної праці, яка б аналізувала економічні відносини двох країн, нами не знайдено.

Виклад основного матеріалу. Куба – одна з перших країн у Латинській Америці визнала незалежність Української держави 6 грудня 1991 р. За порівняно короткий час була закладена правова база співробітництва у різних сферах економіки та політики. За

¹ Воронін В.М. Українсько-кубинські відносини у 1960-1994 роках: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.03; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1995. 20 с.

² Воронін В. Пошуки на роздоріжжі: Українсько-кубинські відносини у 1991-1994 роках. *Політика і час*. 1995. № 4. С. 61-66; Воронін В.М. Економічні відносини України і Куби у 1991-1994 рр. *Економіка України*. 1995. № 4. С. 77-81.

³ Жолонко Т. Українсько-кубинські відносини: сучасний стан та перспективи. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2012. № 1 (4). С. 74-79.

⁴ Ланцева К.В. Сучасний стан договірні-правової бази між Україною та Республікою Куба. *Митна справа*. 2013. № 6 (2.2). С. 10-15.

⁵ Білега А. Історія двосторонніх відносин України з Республікою Куба. *Наука. Освіта. Молодь. Умань – 2018: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції молодих науковців та студентів* (м. Умань, 26 квітня 2018 р.) в 2-х ч. Ч. 1. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 55-57.

⁶ Гаврилова Н.В. (ред.). Зовнішня політика країн Латинської Америки: навчальний посібник. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 379-382.

ініціативою кубинської сторони вже 20 грудня 1991 р., ще до встановлення дипломатичних відносин, у Києві була підписана «Угода між Україною та Республікою Куба про торгівлю і співробітництво»⁷. Обидві сторони погодилися надати одна одній безумовний режим найбільшого сприяння щодо товарообміну й інших форм економічних зв'язків. Сторони також домовилися після встановлення офіційних дипломатичних відносин розробити та розглянути проекти двосторонніх угод про судноплавство, неторгові платежі, авіаційне обслуговування. Було також підкреслено, що між обома країнами існують реальні можливості економічного співробітництва у цукровій промисловості, медицині, підготовці кубинських пілотів цивільної авіації, використанні українських спеціалістів для проведення на Кубі геологорозвідувальних робіт, здійсненні товарообміну, політичних контактів у міжнародних організаціях тощо⁸. У 1998 р. зазначена вище Угода була доопрацьована та підписана 20 червня того ж року у столиці Куби Гавані (набуття чинності відбулося 11 серпня 1999 р.) вже як «Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Куба про торгово-економічне співробітництво»⁹.

Доповненням до вказаного договору є «Угода між Урядом України та Урядом Республіки Куба про сприяння та взаємний захист інвестицій» від 20 травня 1995 р.¹⁰ Відповідно до документу, обидві сторони брали на себе зобов'язання створення на своїй території сприятливого режиму інвестиціям і доходам інвесторів Договірних сторін, визначалися шляхи та причини компенсації інвесторам, розглянуто питання націоналізації та експропріації активів і т.д. На сьогоднішній день вказані документи є основою взаємовигідного економічного співробітництва двох країн.

12 березня 1992 р. у Києві був підписаний Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Республікою Куба, що значно прискорило політичні й економічні зносини обох країн. Республіка Куба має свої дипломатичні представництва в Україні – Посольство у Києві та Генеральне консульство в Одесі. З вересня 1993 р. в Гавані функціонує українське посольство, яке було офіційно відкрито 22 лютого 1994 р. (на наступний день після відкриття посольства – 23 лютого – було підписано угоду про співробітництво міст Києва та Гавани)¹¹.

Протягом перших двох десятиліть (станом на жовтень 2013 р.) договірно-правова база українсько-кубинських відносин, відповідно до підрахунків української юристики К. Ланцевої, складала 59 різнопланових документів, які забезпечували правове поле для розбудови всього спектру двосторонніх відносин, у тому числі на рівні центральних органів законодавчої та виконавчої влади, областей України та провінцій Куби, міських влад Києва та Гавани. Документи охоплюють торгівельно-економічне та наукове співробітництво,

⁷ Угода між Україною і Республікою Куба про торгівлю і співробітництво. 20 грудня 1991 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192_001

⁸ Воронін В.М. Економічні відносини України і Куби у 1991-1994 рр.... С. 77.

⁹ Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Куба про торгово-економічне співробітництво. 20 червня 1998 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192_006

¹⁰ Угода між Урядом України та Урядом Республіки Куба про сприяння та взаємний захист інвестицій. 20 травня 1995 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192_632

¹¹ Воронін В.М. Пошуки на роздоріжжі... С. 62.

сприяння та взаємний захист інвестицій, повітряне сполучення, умови взаємних поїздок громадян, боротьбу з митними порушеннями, співробітництво у галузі культури й освіти, охорони здоров'я, туризму тощо¹².

Куба відразу почала демонструвати українській стороні бажання відновити торговельно-економічні відносини, які розвивались у радянську добу, а також бажання отримувати від України технічну допомогу, особливо у цукровій промисловості та військовій галузі, підготовці висококваліфікованих спеціалістів. Куба була першою країною, яка, незважаючи на складну економічну ситуацію, прийняла та продовжувала приймати до 2011 р. на лікування українських дітей, що постраждали внаслідок чорнобильської катастрофи.

Протягом 1991–2011 рр. відбувалися регулярні зустрічі та контакти керівників держав і зовнішньополітичних відомств обох країн. У цей період відбулося декілька зустрічей на вищому та найвищому рівнях. Зокрема, на рівні Президента України двічі – у 2000 р. (Л. Кучма) та 2011 р. (В. Янукович), Голови Верховної Ради України – у 1997 р., Міністра закордонних справ тричі – у 1998, 2002, 2010 рр. За цей же період Міністри закордонних справ Куби відвідали Україну тричі – у 1995, 2003, 2011 рр.

Так, 27–29 червня 1994 р. в Україні з дружнім візитом перебувала офіційна урядова делегація Республіки Куба на чолі з заступником Голови Ради Міністрів Ліонелем Сото. Під час візиту відбулися зустрічі та переговори з Президентом України Л. Кучмою, Головою Верховної Ради О. Морозом, прем'єр міністром В. Масолом, міністрами закордонних справ і зовнішньоекономічних зв'язків. За результатами переговорів було підписано міжурядові угоди про співробітництво у галузях культури, освіти і науки; про створення міжурядової комісії з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва про торговельне судноплавство¹³. 14 вересня 1994 р., під час робочого візиту в Україну урядової делегації Республіки Куба, було парафовано міжурядову Угоду про повітряне сполучення.

Особливого значення, як стверджує українська дослідниця Т. Жолонко, для зміцнення двосторонніх відносин мав державний візит до Куби Президента України В. Януковича у жовтні 2011 р. Під час цього візиту В. Янукович зустрівся з Головою Державної Ради та Ради Міністрів Куби Р. Кастро, а також з його братом, лідером Кубинської революції Ф. Кастро. Під час цього візиту було підписано 6 двосторонніх документів і проведено представницький бізнес-форум за участю понад 180 учасників. На зустрічі Президент України заявив, що після невеликої паузи відносини між країнами увійшли у «звичний дружній режим» і пообіцяв поживлявати роботу, контакти та підвищувати товарообіг між країнами¹⁴.

Повертаючись до початку розбудови відносин між двома країнами, вкажемо, що 22 вересня 1992 р. мала місце зустріч міністрів закордонних справ України та Республіки Куба під час роботи 47-ої сесії Генеральної Асамблеї ООН. Українська сторона заявила про готовність до подальшого розвитку і поглиблення українсько-кубинських відносин, кубинська – про бажання розвивати співробітництво з Україною у цукровій і фармацевтичній промисловості та в інших галузях, а також про якнайскоріше підписання

¹² Ланцева К.В. Сучасний стан договірно-правової бази між Україною та Республікою Куба... С. 10.

¹³ Воронін В.М. Україна-Куба: режим найбільшого сприяння. Вісн. 1995. № 3. С. 148.

¹⁴ Жолонко Т. Українсько-кубинські відносини: сучасний стан та перспективи... С. 75.

угод про судноплавство та торговельні платежі. Під час цієї зустрічі підписано Протокол про співробітництво між МЗС України і МЗС Республіки Куба на 1992-1994 роки¹⁵.

Важливим аспектом гуманітарно-економічних взаємин двох держав після розпаду СРСР (треба відзначити, що СРСР по факту щорічно субсидювали комуністичний режим Фіделя Кастро і падіння радянської імперії призвело до значного зубожіння і без того бідного кубинського народу) стала гуманітарна допомога. Куба 21 рік (1990–2011) за власний рахунок реалізовувала програму «Діти Чорнобиля», за якою на Кубі понад 25 тисяч дітей України, Білорусі та РФ отримали медичну допомогу й оздоровлення¹⁶. Україна, у свою чергу, теж надавала гуманітарну допомогу Кубі. Так, 13 квітня 1994 р. у Посольстві України в Гавані відбулася офіційна передача такої допомоги на суму 1,6 мільйона доларів – 200 тонн сухого молока, 500 тисяч банок консервів, 10 тисяч тонн карбаміду (мінеральне добриво), понад 33 тонни медикаментів¹⁷. Пізніше, у 2012 р., на прохання кубинської сторони Україна надала гуманітарну допомогу Кубі у вигляді карбаміду у кількості вже 15 700 тон і мішків для його фасування у кількості 320 280 штук (на суму майже 10 млн. дол. США)¹⁸. Ймовірніше за все така допомога з українського боку була більш-менш регулярною.

Таким чином, у першій половині 1990-х років були закладені підвалини у фундамент українсько-кубинських відносин, що, безумовно, сприяло подальшому розширенню та зміцненню як політичних, так і економічних двосторонніх відносин.

На міжнародній арені обидві країни проводили зважену та лояльну політику одна до одної. У різноманітних міжнародних організаціях та установах Україна утримувалася від критики кубинського режиму та політики прав людини на Кубі. Лояльність щодо України демонструвала і Куба – як на міжнародній арені, так і в своїх засобах масової інформації. У жовтні 1994 р. під час голосування на 49-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН, Україна підтримала проект кубинської резолюції щодо припинення американської блокади Куби¹⁹.

Протягом 1990-х – 2000-х років загострення, передусім, економічних і соціальних проблем, змушувало як Україну, так і Кубу проводити зовнішньоекономічну політику, яка б сприяла виведенню їх економік з кризи, піднесенню продуктивних сил і виробничих відносин на новий щабель прогресу, підвищенню життєвого рівня населення.

Торговельно-економічні відносини, які підтримували Україна та Куба протягом трьох десятиліть у рамках колишнього СРСР, мають і сьогодні для Куби неабияке значення. Передусім вона виявляла інтерес до продукції металургійної промисловості, машино- та приладобудування, верстатів і суднобудування, військової промисловості.

¹⁵ Воронін В.М. Україна-Куба: режим найбільшого сприяння... С. 147.

¹⁶ Діес Б. Як Куба лікувала тисячі дітей Чорнобиля. *BBC-News Україна*. 2019. 21 червня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-48721273>

¹⁷ Воронін В.М. Україна-Куба: режим найбільшого сприяння. *Віче*. 1995. № 3. С. 148.

¹⁸ Україно-кубинські відносини. *Посольство України в Республіці Куба*. 6 травня 2020 р. URL: <https://cuba.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/ukrayino-kubinski-vidnosini>

¹⁹ Решение Генеральной Ассамблеи ООН. Резолюция 49/9. *Резолюции и решения принятые Генеральной Ассамблеей на сорок девятой сессии*. Том I: 20 сентября – 23 декабря 1994 года. Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты: сорок девятая сессия. Дополнение № 49 (A/49/49). Нью-Йорк: ООН, 1995. С. 10. URL: <https://undocs.org/A/RES/49/9>; General Assembly Adopts Draft On Need To End United States Embargo Against Cuba. 2 November 1995. Press Release. GA/8983. *United Nations. Meetings Coverage and Press Releases*. URL: <https://press.un.org/en/1995/19951102.ga8983.html>

Важливо враховувати, що Україна здійснювала технічну допомогу у будівництві та реконструкції багатьох великих промислових об'єктів на Кубі, зокрема таких як АЕС «Хурагуа», ТЕС «Гавана». Значна кількість устаткування надходила з України на реконструкцію двох діючих і будівництво третього нікелевого заводу в Пунта Горде, на розширення металургійного заводу (потужністю 600 тисяч тонн сталі щорічно), нафтопереробного заводу (3 млн. тонн нафти)²⁰.

Особливу статтю становить співробітництво між двома країнами у цукровій промисловості, яке розвивалося у двох напрямках: 1) переробка кубинського цукру-сирцю на українських підприємствах; 2) надання технічної допомоги у модернізації та будівництві цукрових заводів на Кубі (Україна брала участь у будівництві та модернізації 135 цукрових заводів, що становить 90% усіх діючих підприємств цієї галузі). До того ж, важливу роль у кубинсько-українських економічних відносинах відігравало Чорноморське морське мореплавство (ЧМП), близько 50 суден якого щомісячно перебувало на кубинській лінії. Тільки Іллічівський порт щороку переробляв близько 2 млн. т вантажів для Куби.

Україна теж зберігала зацікавленість у відновленні економічних відносин з Кубою. Традиційно вона поставляла на острів аміак, карбамід, суперфосфат й інші добрива, сірку, окремі отрутохімікати, антрацит. Україна зацікавлена в імпорті з Куби нікелю, шкаралупи кокосових горіхів (для виробництва активованого вугілля), тростинного цукру. З 1992 р. централізоване надходження цукру-сирцю з Республіки Куба припинилося. Зважаючи на те, що для України цукор став «конвертованою валютою» в її розрахунках з економічними партнерами, особливо з Росією, а також на дефіцит цукру в країні, Держхарчпром та «Укрцукор» вели переговори з кубинською стороною про відновлення поставок цукру-сирцю для переробки його в Україні на взаємовигідних умовах – як плата за переробку в Україні залишилося б 20% готового продукту. Українська сторона пропонувала створити спільну українсько-кубинську компанію чи спільне підприємство для переробки спочатку 500-700 тис. т сирцю за рік із збільшенням у подальшому обсягу переробки до 2 млн. т щороку²¹.

Однак успішному розвитку українсько-кубинських економічних відносин у першій половині 1990-х років перешкоджав важкий економічний стан обох країн. У 1990-х роках Республіка Куба переживала так званий «особливий період» (період виживання), який було проголошено керівництвом країни у зв'язку з помітним погіршенням економічного стану, а 1993 р., за оцінкою кубинців, був найважчим після перемоги революції 1 січня 1959 р. Більше половини підприємств через відсутність палива не діяли. Деякі використовували свої потужності лише на 30-40%. У 1993 р. від експорту кубинська економіка одержала всього 2,2 млрд. доларів. З 1989 по 1993 рр. імпортні надходження зменшилися майже у 5 разів і становили у 1993 р. 1,7 млрд. доларів. Збирання врожаю основної експортної культури – цукрової тростини у 1999 р. частково проводилося з використанням тягової сили, в країні майже не функціонував громадський транспорт, помітно знизився рівень життя населення. Головні традиційні статті експорту – цукор, нікель, тютюн, цитрусові, морепродукти тощо, як зазначалося, не забезпечували потреб країни у твердій валюті, оскільки у 1993 р. було вироблено цукру 4,2 млн. т, тютюну – 40 тис. т і нафти 1,1 млн. т²².

²⁰ Губський Б. Проблеми міжнародного інвестування в Україні. *Економіка України*. 1998. № 1. С. 51.

²¹ Воронін В.М. Економічні відносини України і Куби у 1991-1994 рр.... С. 80.

²² Воронін В.М. Україна-Куба: режим найбільшого сприяння... С. 147.

Аналізуючи причини тогочасного економічного стану Куби, український дослідник В. Воронін виділив з них кілька основних. По-перше, це втрата потужного і надійного ринку та можливості одержання вигідних кредитів і великої безплатної допомоги від європейських країн колишнього соціалістичного табору, вимушені дії по переорієнтації зв'язків на інші країни та регіони. По-друге, різке падіння цін на світовому ринку на головні експортні товари Куби – цукор і нікель (відповідно, в 6 разів за 20 років і в 3 рази за 5 років) і помітне підвищення цін на нафту, продукцію машинобудування та запасні частини. До цього треба додати багаторічну блокаду Куби з боку США та значну кількість стихійних лих, яких зазнавала країна у кінці 20 ст.²³

У важких умовах відбувалася і перебудова української економіки, яка взяла курс на формування ринкових відносин. У результаті концентрація сил і коштів на центральних ділянках економічного прориву зумовила вторинність для України економічних відносин з Кубою. Натомість це зовсім не означало, що ці відносини ігнорувалися, а скоріше навпаки – після підписання у 1994 р. відповідних угод, що заклали правову базу співробітництва, ці відносини почали відроджуватися й отримали подальшу перспективу.

Чималі можливості для спільної роботи були в українських і кубинських спеціалістів. У результаті у перші роки української незалежності (станом на 1 січня 1994 р.) в Україні зареєстровано 3 спільних підприємства: МІЕІТ (Росія – Куба – Україна, Харківська область), Либідь – Інтер (Куба – Україна, Київ), Сафра (Куба – Україна, Київ)²⁴.

Сприятливим чинником успішного розвитку українсько-кубинського торговельно-економічного співробітництва 1990-х років було те, що за часів колишнього СРСР саме Україна формувала авіаційний, автовантажний, тракторний, локомотивно-залізничні парки Куби, забезпечувала технологічним устаткуванням енергогенеруючі та цукропереробні підприємства. Значна частина цієї техніки й обладнання експлуатувалася до 21 ст., тому існувала потреба в її ремонті та модернізації, перепідготовці відповідних спеціалістів.

Для реалізації потенційних можливостей українсько-кубинського економічного співробітництва 27 червня 1994 р. у Києві була підписана «Угода між Урядом України і Урядом Республіки Куба про створення міжурядової комісії з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва»²⁵, що передбачала інтенсифікацію «всебічного торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва між Україною та Кубою». До функцій Комісії відносилося:

- аналізувати стан торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва відповідно до угод, укладених у цих сферах, здійснювати нагляд і контроль за виконанням цих угод і розробляти необхідні заходи для їх виконання;
- вивчати перспективи подальшого розвитку торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва і розробляти відповідні пропозиції;
- надавати допомогу зацікавленим організаціям, фірмам і діловим колам з метою

²³ Ibidem.

²⁴ Воронін В.М. Економічні відносини України і Куби у 1991-1994 рр.... С. 79.

²⁵ Угода між Урядом України і Урядом Республіки Куба про створення міжурядової комісії з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва. 27 червня 1994 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192_010

розвитку та диверсифікації напрямів співробітництва і зміцнення двосторонніх відносин у сфері торговельно-економічних та науково-технічних зв'язків;

– надавати взаємну допомогу в поширенні обміну інформацією з аспектів, що можуть бути предметом взаємного співробітництва в торговельно-економічній і науково-технічній галузях;

– готувати пропозиції для розвитку співробітництва між зацікавленими установами Договірних Сторін, як з метою збільшення двостороннього обміну товарами, розширення їх асортименту та поліпшення їх якості, так і поліпшення транспортування вантажів між обома країнами²⁶.

Протягом 1995-2010 рр. відбулося 10 засідань вказаної Комісії (про пізніші засідання автор інформації не знайшов). Останнє, 10 засідання комісії відбулося 10 листопада 2010 р. у м. Гавана. За підсумками роботи Міжурядової українсько-кубинської Комісії було підписано Угоду між Державним комітетом телебачення та радіомовлення України й Інститутом Радіо і Телебачення Республіки Куба про співробітництво в галузі телебачення і радіомовлення, Меморандум про основні засади співробітництва між ТОВ «Фармекс Груп» та СІМАВ S.A., а також підсумковий протокол, де зафіксовано досягнуті домовленості щодо основних питань українсько-кубинського торговельно-економічного і науково-технічного співробітництва²⁷. Віце-прем'єр-міністр України Віктор Тихонов після засідання відмітив: «Було наголошено на необхідності подальшого поглиблення розвитку співпраці між банківськими установами двох країн для стимулювання експортно-імпортних операцій між українськими та кубинськими суб'єктами господарювання з метою закріплення торговельних зв'язків між Україною та Республікою [Куба]». При цьому особлива увага була приділена приватній ініціативі: «Уряди мають намір активізувати двосторонню співпрацю шляхом заохочення приватного сектору з метою вивчення інвестиційних можливостей обох країн, запрошення бізнесменів та інвесторів з метою реалізації спільних проектів, що сприяють соціально-економічному розвитку обох країн»²⁸.

Загалом у 1990-х роках торговельно-економічне співробітництво між Україною та Кубою не було системним і мало епізодичний характер. Основні позиції українського експорту до Куби включали продукцію сільського господарства, машинобудування, металургії. Імпорт з Куби був досить обмеженим, здебільшого це були фармацевтичні препарати, ром і деякі продукти харчування. Причинами цього, як вказує Т. Жолонко, є як об'єктивні фактори (географічна віддаленість, економічна блокада Куби, світові фінансові негаразди тощо), так і особливості обох країн (командно-адміністративна система управління кубинської економіки, зацікавленість сторін у компенсаційних схемах при розрахунках, недостатній інтерес та ін.)²⁹.

Протягом 2001-2009 рр. торговельно-економічне співробітництво між країнами не було позначено суттєвими зрушеннями. Так, за даними Державної служби статистики України взаємний обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та Кубою зріс з

²⁶ Ibidem.

²⁷ Жолонко Т. Українсько-кубинські відносини: сучасний стан та перспективи... С. 77.

²⁸ Тихонов: Украина и Куба договорились о деловом сотрудничестве. Фокус. 11.11.2010. URL: <https://focus.ua/politics/154840>

²⁹ Жолонко Т. Українсько-кубинські відносини: сучасний стан та перспективи... С. 76.

14 млн. дол. США у 2001 р. до 19 млн. дол. США у 2009 р. Проте, вже у 2010 р. загальний двосторонній обсяг торгівлі товарами та послугами істотно збільшився і становив 31 млн. дол. США, а у 2011 р. – 27,8 млн. дол. США³⁰. Детальніше коливання експорту/імпорту товарами та послугами протягом 2001-2021 рр. див. у таблицях 1 і 2.

Таблиця 1. Динаміка українсько-кубинської зовнішньої торгівлі товарами у 2001-2021 рр.³¹

Рік	Український експорт	Кубинський експорт (імпорт)	Баланс
	в тис. дол. США		
2001	5074,53	9094,36	-4019,83
2002	8368,96	4412,20	3956,76
2003	9344,49	14488,08	-5143,59
2004	7575,31	11068,33	-3493,02
2005	21568,39	1480,85	20087,54
2006	19151,6	1413,2	17738,5
2007	19631,8	1803,1	17828,7
2008	47597,9	2951,9	44645,9
2009	13622,8	3400,2	10222,6
2010	12911,7	13024,8	-113,1
2011	24775,4	1702,8	23072,6
2012	29230,0	1716,4	27513,6
2013	137795,1	1551,9	136243,1
2014	84801,1	1607,3	83193,9
2015	36384,8	1183,2	35201,6
2016	7393,7	959,7	6434,1
2017	10710,7	1011,1	9699,6
2018	8553,9	1059,5	7494,4
2019	5088,0	1299,3	3788,8
2020	4687,3	1143,0	3544,3
2021	3079,9	1680,8	1399,1

У 2005 р. відбулося різке загострення відносин між країнами яке було викликане спільною заявою президентів США та України «Порядок денний нового століття: для укріплення українсько-американського стратегічного партнерства», в якому йшлося, що обидві сторони мають підтримувати просування свободи на Кубі. Це викликало міжнародний скандал, кубинська урядова делегація, що знаходилась у цей час у Києві

³⁰ Ibidem.

³¹ Укладено автором за: Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами (2001-2021). Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2025/zd/ztt/arh_ztt2025.html

перервала свій візит. Відносини двох сторін практично опинилися замороженими. Як наслідок, у 2005-2006 рр. кубинський експорт впав до 1,5 млн. дол. США³².

*Таблиця 2. Динаміка українсько-кубинської зовнішньої торгівлі послугами у 2000-2021 рр.*³³

Рік	Український експорт	Кубинський експорт (імпорт)
	в тис. дол. США	
2000	531,5	405,9
2005	513,6	353,7
2010	4488,6	674,6
2011	668,7	716,7
2012	313,6	754,8
2013	882,9	914,3
2014	311,7	679,0
2015	437,2	666,5
2016	325,8	651,6
2017	849,6	382,9
2018	376,8	915,4
2019	561,8	894,1
2020	410,7	1283,7
2021	51,4	660,4

Натомість з 2007 р. відносини почали поступово налагоджуватися і з ними відбувалося збільшення загального товарообігу (разом з тим, політичне напруження між двома країнами зберігалось). Так, у 2008 р. продовжувалася тенденція попередніх років до зростання обсягів товарообігу двома державами. Так, за 10 місяців 2008 р., у порівнянні з усім 2007 р., загальний обсяг торгівлі зріс на 124%, склавши 48,1 млн. дол. (у 2007 р. 21,43 млн. дол.); при цьому експорт України збільшився на 182% (45,4 млн. дол.), імпорт зріс на 69% (2,7 млн. дол.); позитивне торговельне сальдо зросло на 197% (42,7 млн. дол.).

Загалом у 2008 р. товарообіг між державами сягнув рекордної з початку сторіччя позначки у 50,50 млн. дол. США, при чому у структурі українського експорту вперше перевагу набули несировинні матеріали та технічні засоби. В Україні дуже популярні кубинські сигари, ром, кава, імпортується велика кількість препаратів, кров людей і тварин, хімічні компоненти для фармацевтичної промисловості, концентрати фруктових соків. З України на Кубу експортувалися літаки, трактори, вантажні автомобілі та автомобілі спецпризначення, запчастини до автомобілів, шини пневматичні гумові, мінеральні добрива.

³² Гаврилова Н.В. (ред.). Зовнішня політика країн Латинської Америки... С. 380.

³³ Динаміка зовнішньої торгівлі послугами за країнами світу (2000-2021). Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/zd/din_rik/din_u/dei_posl21ue.xls

Щодо стану українсько-кубинського інвестиційного співробітництва, слід зазначити, що на сьогодні обсяги прямих кубинських інвестицій в економіку України становлять 334 тис. дол., розподілившись за наступними галузями: охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – 74,9%, інжиніринг – 18,7%, промисловість – 6,5%. Українських інвестицій в економіку Республіки Куба на 2008 р. не зафіксовано³⁴.

Аналіз потреб кубинського ринку та специфіки національної економіки дозволив зробити українським аналітикам висновки щодо перспективності розвитку двостороннього торгівельно-економічного співробітництва за наступними напрямками:

- постачання на Кубу широкого спектру продукції машинобудування, в першу чергу, вантажних автомобілів, тракторів, локомотивів і рухомого складу залізниць, авіаційної техніки та холодильного обладнання; опрацювання можливостей створення складального (ремонтного) виробництва згаданої техніки;

- будівництво енергогенеруючих об'єктів, ліній електропередач;

- участь у розвідці, видобутку, переробці та транспортуванні вуглеводнів;

- взаємне постачання продуктів харчування, налагодження на Кубі ліній з переробки агропродукції;

- налагодження взаємних поставок продукції фармацевтичної галузі³⁵.

Дієвим інструментом координації усього комплексу двосторонньої економічної взаємодії була Міжурядова комісія з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва. Ефективному просуванню вітчизняної продукції на ринки Куби й інших держав регіону сприяла участь українських підприємств у щорічних міжнародних виставкових заходах, які проходили на Кубі, наймасштабнішим з яких був Міжнародний Гаванський ярмарок, що проходив восени³⁶. Українські підприємства регулярно беруть участь у Міжнародній виставці FIHAV, яка щороку проводиться за підтримки Міністерства зовнішньої торгівлі та іноземних інвестицій Республіки Куба. Серед постійних учасників виставки такі українські компанії як Публічне акціонерне товариство «АвтоКрАЗ», Державна компанія «Укрспецекспорт», фірма «Укрінмаш», науково-виробнича фірма «Спектр» та ін. У 2011 р. FIHAV стала найбільшою за всю історію – в ній взяли участь 1500 компаній з 60 країн, зокрема з Бразилії, Великобританії, Венесуели, Угорщини, Канади, Чилі, Китаю, Еквадору, Іспанії, Франції, Італії, Мексики, Панами, Росії, ЮАР³⁷.

Війна на Сході України знову призвела до зниження активності у кубинсько-українських відносинах, викликаних як позицією Куби, що засудила санаційну політику США та країн Заходу щодо Росії, так і вихідною кризою в економіці України. Куба проголосувала проти ухваленної Генеральною Асамблеєю ООН резолюції № 68/262 від 27.03.2014 р. «Територіальна цілісність України», а також проти резолюцій, прийнятих на підтримку України Радою ООН з прав людини (2014 р.) та ЮНЕСКО (2014 та 2015 рр.).

³⁴ Міністерство закордонних справ України. Архів. URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/3923.htm>

³⁵ Огляд українсько-кубинського торговельно-економічного співробітництва (10 місяців 2008 року). Державна підтримка українського експорту. URL: <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/econ.spivirob/cub/2121.html>

³⁶ Ibidem.

³⁷ Жолонко Т. Українсько-кубинські відносини: сучасний стан та перспективи... С. 77.

Проамериканський курс України також не сприяє відновленню економічного та культурного діалогу сторін. У той же час, об'єктивно розвиток співробітництва України з Кубою є перспективним. 31 березня 2015 р. у Верховній Раді VIII скликання була створена депутатська група Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з Республікою Куба. У Національній Асамблеї народної влади Куби створена Група дружби «Куба-Україна». У 2019 р. обсяг двосторонньої торгівлі склав близько 8 млн. дол. США³⁸.

За підсумками 2021 р. експорт товарів з України до Куби склав 65,7% до 2020 р., досягнувши показника у 3,08 млн. дол. США. Імпорт склав 1,68 млн. дол. США та у порівнянні з 2020 р. збільшився на 47%. При цьому позитивне сальдо для України склало 1,4 млн. дол. США. Експорт послуг з України до Куби становив 12,5% від 2020 р. Об'єм експорту послуг продовжує залишатись відносно невеликим (51,4 тис. дол. США), щоб впливати на загальний товарообіг.

У структурі українського експорту до Куби перше місце займають вироби з чорних металів (39,8%), далі йдуть жири та олії тваринного або рослинного походження (30,9%). Імпорт з Куби складався в основному з алкогольних і безалкогольних напоїв (69,7%), тютюну та промислових замінників тютюну (24,0%)³⁹.

Головними напрямками співпраці України та Куби в економічній сфері були авіація, машинобудування, металургія, продовольча сфера, енергетика.

Одними з найбільших спільних українсько-кубинських проектів на 2021 р. були наступні.

В автомобільній галузі: проект між «АвтоКрАЗ» та кубинською фірмою COMEK (Міністерство будівництва Куби) у м.Сьєнфугос з ремонту та модернізації автотехніки сімейства «КрАЗ». На виробничих потужностях заводів у м. Сьєнфугос та, з 2012 р. – у м. Сантьяго-де-Куба, було заплановано збирати 300–400 вантажівок щороку. Починаючи з 2009 р., здійснено збірку, ремонт і модернізацію близько 400 автомобілів. Останніми роками, незважаючи на очікування, співробітництво розвитку не набуло. Підприємству ПрАТ «АвтоКрАЗ» не вдалося активізувати роботу на ринку Куби. Серед головних причин – обмежені фінансові можливості кубинської сторони⁴⁰.

Представництво українського холдингу «АвтоКрАЗ» функціонує на Кубі з 2009 р. Підприємство отримало статус «адміністратора», і тепер українська сторона здійснює не лише технічну поставку деталей для виробництва, але й забезпечує участь в організації технологічного процесу і контролю якості виконуваних робіт. Будівельна галузь Куби потребує модернізації понад 4 тисяч автомобілів, які експлуатуються ще з радянських часів. Тому для капітального ремонту та модернізації було створено українсько-кубинське підприємство «КраЗ-COMEK» у м. Сьєнфугос. Досвід вирішення проблемних питань з КраЗом дає нові можливості для просування продукції підприємства «КраЗ-COMEK» на ринки країн АЛБА, зокрема на ринок Венесуели⁴¹.

В авіаційній сфері: експлуатація кубинською компанією «Cubana de Aviación» 6-ти українських літаків Ан-158. З 2018 р. всі літаки перебувають у несправному стані та

³⁸ Гаврилова Н.В. (ред.). Зовнішня політика країн Латинської Америки... С. 381–382.

³⁹ Україно-кубинські відносини. *Посольство України в Республіці Куба*. 6 травня 2020 р. URL: <https://cuba.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/ukrayino-kubinski-vidnosini>

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Жолонко Т. Українсько-кубинські відносини: сучасний стан та перспективи... С. 76.

потребують ремонту. Питання відновлення технічної справності літаків перебуває на стадії обговорення. Основна проблема – відсутність у кубинської сторони джерел фінансування. Також виникла пауза в інших напрямках співпраці в авіації, а саме: продовження терміну служби та поставка запасних частин для літаків Ан-24/26; поставка запасних частин і ремонт вертолітних двигунів виробництва ПАТ «Мотор Січ».

Кубинська сторона неодноразово наголошувала, що предметом її зацікавленості є українські «АНи» і вона готова розглядати пропозиції України за умови, що вітчизняні літаки сімейства «Антонов» будуть відповідним чином сертифіковані згідно з міжнародними стандартами, а українські виробники авіаційної галузі запропонують взаємоприйнятну схему фінансування проектів. Куба має на меті здійснити заміну наявних АН-24 і застарілих російських ЯК-42 на АН-148-200. У 2012 р. кубинська авіакомпанія «Cubana de aviación» вже купила 6 літаків, що дозволило збільшити кількість польотів як регіонального, так і міжнародного значення. Відповідно до заяв представників авіакомпанії, Кубі потрібно більше розвивати авіаційні технології, беручи до уваги, що туризм займає друге місце за кількістю валютних надходжень до країни після технічного та професійного обслуговування⁴².

Незважаючи на жорсткі карантинні умови на Кубі у 2021 р., пов'язані з пандемією, та проблеми з авіаційним сполученням, активізувалось двостороннє співробітництво у галузі енергетики. Українські компанії у співпраці з іноземними партнерами успішно брали участь у проєктах з модернізації кубинських ТЕС⁴³.

На сьогодні, після несприятливих умов 2020-2022 рр., коли під впливом пандемії коронавірусу та санкцій з боку США, тривалої економічної та фінансової кризи на Кубі рівень торговельно-економічного співробітництва України з Кубою знизився, у 2023 р. відмічалось незначне зростання обсягів товарообігу. Водночас, рівень товарообігу перебуває на низькому рівні. За підсумками 11 місяців 2023 р. товарообіг між країнами досягнув рівня 4,25 млн. дол. США, що на 30% перевищує показник аналогічного періоду 2022 р. Експорт товарів з України збільшився на 33% і склав 3,1 млн. дол. США. Імпорт досяг рівня 1,15 млн. дол. США, що становить 128% у порівнянні з аналогічним періодом 2022 р. При цьому позитивне для України сальдо склало 1,95 млн. дол. США⁴⁴.

У структурі українського експорту до Куби перше місце зайняла соняшникова олія, на другій і третій позиції – частини та пристрої транспортних засобів; насоси для рідини. Імпорт з Куби складався в основному з алкогольних і безалкогольних напоїв, кави та ракоподібних. Вперше за останні роки в структурі українського експорту до Куби відсутні вироби з чорних металів. Головними напрямками співпраці України та Куби в економічній сфері були: продовольча сфера та машинобудування.

Обсяги торгівлі послугами між країнами продовжують залишатися незначними (див. таблицю 1 і 2). При цьому звертаємо увагу, що дані МЗС і Держкомстату не завжди збігаються і причини цього потребують свого детальнішого вивчення.

⁴² Жолонко Т. Українсько-кубинські відносини: сучасний стан та перспективи... С. 77.

⁴³ Україно-кубинські відносини. *Посольство України в Республіці Куба*. 6 травня 2020 р....

⁴⁴ Торговельно-економічне та інвестиційне співробітництво України з Республікою Куба. *Посольство України в Республіці Куба*. 15 січня 2024 р. URL: <https://cuba.mfa.gov.ua/dlya-biznesu/torgovelnno-ekonomichne-ta-investicijne-spivrobitnictvo-ukrayini-z-respublikoyu-kuba>

Ринок Куби потребує великої кількості різноманітної продукції та послуг українських підприємств, зокрема в агропромисловій сфері, харчовій промисловості, енергетиці, машинобудуванні. Кубинські експортери, у власну чергу, готові запропонувати Україні сучасні фармацевтичні та біотехнологічні препарати. Водночас є декілька факторів, які наразі значно ускладнюють активізацію двосторонньої торговельно-економічної співпраці.

Висновки. У 1990-х роках економічна співпраця між Україною та Кубою мала радше символічний, гуманітарний і політичний характер, ніж реальну фінансову вигоду для обох країн. Обидві держави переживали період глибоких економічних трансформацій – Україна після здобуття незалежності зіткнулася з крахом радянської планової економіки, дефіцитом та галопуючою інфляцією, тоді як Куба, втративши підтримку СРСР, опинилася в «особливому періоді» тяжкої економічної ізоляції.

У таких умовах торговельно-економічні контакти були нестабільними, епізодичними й обмеженими. Хоча Україна експортувала окремі види продукції (машини, метал, сільськогосподарську продукцію), а Куба надавала фармацевтичні препарати й інші товари, ці обміни не мали масштабного або системного характеру. Їхній вплив на економіки обох країн був мінімальним.

Водночас, величезне значення мало гуманітарне співробітництво. Кубинська програма безкоштовної медичної допомоги для тисяч українських дітей, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, стала унікальним прикладом безкорисливої міжнародної підтримки. Цей проєкт не був комерційним, проте сприяв укріпленню двосторонніх відносин на рівні суспільств і держав. Він створив міцний емоційний і моральний фундамент, який досі впливає на сприйняття Куби в Україні.

Отже, хоча в економічному вимірі українсько-кубинські відносини у 1990-х роках були не вигідними або малоефективними з погляду прибутків і торгівлі, вони мали стратегічне гуманітарне та дипломатичне значення. Цей період засвідчив, що міжнародні зв'язки можуть розвиватися не лише навколо економіки, а й навколо принципів солідарності, допомоги та дружби. Надалі саме на цьому фундаменті можливо було будувати більш прагматичну та вигідну співпрацю.

Упродовж 2000-х років українсько-кубинські економічні відносини почали переходити від переважно гуманітарного характеру до більш прагматичного та торговельно-економічного формату. Цей період позначився спробами інституціалізувати співпрацю – шляхом підписання міжурядових угод, активізації дипломатичних контактів і вивчення нових сфер партнерства. Однак ці намагання супроводжувалися помірною ефективністю та не переросли у масштабне чи стратегічне економічне партнерство.

Україна, яка поступово відновлювала економічне зростання після кризи 1990-х років, демонструвала інтерес до розширення ринків збуту та кооперації з країнами Латинської Америки, зокрема з Кубою. Зі свого боку, Куба, яка шукала нових економічних партнерів в умовах посилення санкцій та обмежень з боку США, також прагнула відновити зв'язки з пострадянськими країнами, серед яких Україна посідала окреме місце через попередню гуманітарну взаємодію.

Незважаючи на сприятливі передумови, обсяг двосторонньої торгівлі залишався незначним, а реалізація конкретних економічних проєктів була фрагментарною.

Поясненням цього було кілька факторів: географічна віддаленість, яка ускладнювала логістику та підвищувала вартість товарообігу; обмежені фінансові можливості обох країн; відсутність стабільного приватного сектору на Кубі; зовнішньополітичні чинники, включаючи кубинську орієнтацію на співпрацю з Росією та стриманість у підтримці ключових українських міжнародних ініціатив.

Варто зазначити, що найперспективнішим напрямом співпраці у 2000-х роках залишалась медична сфера – українська сторона виявляла інтерес до кубинських біотехнологій, вакцин і реабілітаційних методик. Однак і тут масштаб партнерства був обмежений окремими домовленостями, без суттєвого впливу на загальний торговельний баланс.

Окрім того, на економічні відносини впливали й політичні розклади у геополітичному середовищі. Санкційна політика щодо Куби, а також політична орієнтація Гавани на Москву частково стримували розвиток українсько-кубинських відносин, як після 2004 р., коли в Україні почався геополітичний дрейф у бік Заходу, так і особливо після 2014 р., коли Україна вступила у протистояння з Москвою, яка зберігала значний відсоток у зовнішньоекономічному балансі Гавани.

У підсумку, перші десятиліття 21 ст. стали для українсько-кубинських економічних відносин періодом обережного прагматизму, коли сторони намагалися формалізувати партнерство, але об'єктивні внутрішні та зовнішні обставини завадили глибокій економічній інтеграції. Проте цей період мав важливе значення з точки зору дипломатичної активності, підтримки контактів і підготовки підґрунтя для майбутнього співробітництва у більш стабільному міжнародному середовищі.

Bohdan Yaremchuk

Ukrainian-Cuban foreign economic relations (1991-2021)

Abstract: The article is devoted to a comprehensive analysis of foreign economic relations between Ukraine and the Republic of Cuba in 1991-2021. The study focuses on the transformation of bilateral economic cooperation in the context of geopolitical changes, economic turbulence and strategic rethinking of partnerships.

The author outlines the contractual basis of relations between the states, including the key documents of intergovernmental agreements: on trade (1991, 1998), mutual protection of investments (1995), and the establishment of an intergovernmental commission (1994), which became the basis for cooperation in the fields of economy, science, culture, transport, and education. Nevertheless, trade between the two countries in the 1990s remained irregular and limited, due to the crisis in both economies.

Since the 2000s, Ukraine and Cuba have made attempts to intensify economic ties: establishing joint enterprises, supplying aircraft (AN aircraft), cars (KRAZ), and participation in the modernisation of Cuba's energy facilities. Despite the promise of cooperation, the implementation of many projects faced difficulties: geographical remoteness, lack of funding, political barriers, and limited market.

The author traced the dynamics of economic relations in the field of trade in goods and services. The statistical material used showed that this vector of relations continued to be unstable in the 21st century, with trade turnover reaching only \$50 million in record years. In 2021, this figure was only \$5 million. Ukraine's exports were dominated by ferrous metals and oils, while imports were dominated by rum and tobacco products. In the service sector, volumes were consistently low.

In conclusion, the author emphasises that despite the low economic performance, Ukrainian-Cuban relations are of great humanitarian and strategic importance. Their development is possible with the implementation of joint infrastructure, aviation, and pharmaceutical projects, as well as the active involvement of private business and new diplomatic initiatives.

Keywords: Ukraine, Cuba, foreign economic relations, bilateral trade, humanitarian cooperation, diplomacy, international partnership, investment, intergovernmental agreements